

kodásra szerel fel bennünket, mely megdöbbenve veszi észre az oszlop hiányát, vagy kohadtságát oly helyen, ahol a magyarság politikai épülete a legszilárdabb teherbírást követelné meg. Az „Állam- és nemzetfenntartás“ c. remek és tanulságoktól szinte zsúfolt tanulmány riaszt meg ily vigasztalan képpel, melyben a magyar középosztály az az említett, omladozó oszlop. Anyagi helyzete folytán ma már nem ő az államfenntartó, s ugyanazon ok miatt képtelen nemzetfenntartó hivatása teljesítésére is, mikor még nincs más kéz, mely ő tőle ezt a feladatot megbízhatóan átvehetné. Vele együtt pusztul a nemzeti kultúra; munkái a társadalom támogatása nélkül, nélkülözések között szegénységük által kulturális elszigeteltségre kárhóztatva vergődnek. Ellenben virul mellette egy másik kultúra, melynek a magyarságban nincs gyökere, melyet a liberalizmus összeomlása sem tudott magával rántani, s mely bankoktól és kereskedelmi vállalatoktól támogatva a „liberális-budapesti egyeduradalom“ tökéletes megvalósítását célozza. „Ez az út, melyen jártok és ennek az itnak végében el fogtok bukni, ha még idejekorán meg nem fordultok.“

Az említett „liberális-budapesti kultúra“ életképessége csupán anyagi forrásaiban rejlik. Sem neki, sem pedig — ezt mutatja ki „A liberális pártalakulás társadalmi alapjai“ c. tanulmány — az egész liberális ideológiának a társadalomban többé gyökere nincs. Sem nálunk, sem Európában nincsenek többé liberális elveket valló egész társadalmi osztályok, csak egyes liberálisok, és elméleti idealisták. Ahol liberális párttöredék van, az a keresztény és szocialista gondolat között táncolva legfeljebb taktikai sikerekre számíthat. Marxista pártok fel-felöltik a liberális köpenyegyet, szabad fejlődést, szabad versenyt, jogrendet követelnek, de csak azért, hogy a rájuk kedvezőtlené vált küzelemben egy kis lélegzetvételhez jussanak, míg majd vörös valóságukban elnyomva pártokat és osztályokat, az egyeduralmat átvehetik. A liberalizmus kiengedte kezéből az ipari munkásság vezetését, vallásellenes ideológiájával és kapitalisztikus kizsákmányoló rendszerével a földműves tömegeket idegenítette el. Ezekről nem várhatni a liberális elvek kép-

viseletét. Liberálisnak vallják magukat alkalmilag némely elnyomottak, „de ha önző hátsó gondolatok, elnyomó aspirációk nélkül akarnak szabadulni, ... nincs szükségük liberális programokra, mert ami ezekben igazán emberi és hatékony tartalmú, az mind megtalálható egy sokkal régebbi és tekintélyesebb programmban, ott, ahol a felebaráti szeretet tanát élveztedek óta hirdetik“.

Nem szólvá itt a kis kötet három utolsó darabjáról („Petőfi-centenárium“ — „Andrássy“ — „Bismarek tegnap és ma“), melyek a történeti megvilágításon kívül az egyénítő jellemzésben is kiváló, művészi mintázások, annak konstatálásával akarjuk végezni, hogy (mint közlésünk-ből is kiérezhető) Szeffűnek, a történetpolitikusnak is van politikai — nem ugyan pártállása, de igenis eszménye. Ő, legnagyobb perspektívára tágítva, két korszakot lát a magyar történetben: a középkori rendi korszakot, mely 48-ig, sőt valójában 67-ig tart, s a modern alkotmányost, azaz liberális-demokratát, mely napjaink forradalmaiban pusztult el. Egyik újabb munkájában „hanyagló“ korszaknak bélyegezte ez utóbbit. Nyilvánvaló, hogy a nemzeti egyéniség és a keresztény erkölcsiség szempontjából ítélte hanyatlónak, s mindkét tekintetben a liberalizmust, annak „laissez-faire“ kényelmét, szabad verseny-tanát tette felelőssé. Az ő politikai eszménye tehát bizonyos tekintetben visszatéérés ahhoz a ponthoz, melytől kezdve a liberális áramlat új mederbe terelte a keresztény rendi Magyarország történetét. Azon a ponton pedig — senki sem mutatta ezt meg oly határozottan, mint ő — Széchenyi István áll. E nagy név bizonyára a legszentebbek egyike, mely szerzőnk számára eszmeként világol. p. cs.

Szép Zsuzska. Kodolányi János regénye. Kodolányi „regénye“ nem igazi regény, csak novella, egyrétű, egy irányban haladó, epizódalan mesével Baranya megye délnyugati részének, az Ormányságnak egy falujában játszik a történet, melynek hőse Szép Zsuzska, Rossz nőszemély, de mivel kuruzsló és féligmeddig boszorkány hírében áll, nagy a tekintélye, aztán földje is van, meg háza. Lőrincz János volt az első szeretője, de a szomszéd Mária elhajlí-

totta tőle s János azt vette ei. nem őt. Ettől kezdve tért rossz útra. Máriból azóta özvegy és csúf vén-asszony lett, Zsuzska azonban még most is mutató és még korántsem elégette meg a szeretkezést. A Mária és János fia, Lajos, hazakerül orosz fogságból. Szép legény, akárcsak az apja, és Zsuzskában első szerelméhez hasonló szenvedély ébred iránta. A rideg és számító legény szeretője is lesz a vénülő asszonynak, de csak azért, hogy elcsalja tőle a házat. Mikor a szerződést megkötötték, otthagyja s elvesz egy pénzes ráceleányt, Zsuzskát, aki utolsó nagy szerelmétől szinte megtisztult, megtöri a csapás s a végén rongyos, vén koldusasszonyként látjuk viszont, amint üres szemmel maga elé mered.

Ezt a sivár és rút történetet a szerző nem mindennapi elbeszélő művészettel írta meg. Móricz Zsigmond és Szabó Dezső nyomdokain jár, de tehetséges tanítvány. Elbeszélésében csak egy alakot rajzol, a züllött asszonyt, de ezt meg tudja eleveníteni, Szép Zsuzska plasztikusan, szinte grandiózusan áll előttünk s bűnös, rút élete ellenére mégis kiemelkedik a falubeliek közül magános, zordon lelkével, melyben gyűlölet él az őt elítélő világ ellen, undor önmaga ellen és él főképpen a vágy, a szeretet és a tiszta élet után. Ennek a mélyen sülyedt, de azért büszke és nem véggéven romlott léleknek küzdelmei hullámanak ebben a rövid történetben, hol lírai hangulatossággal, hol drámai erővel.

Az öregedő ember mindinkább emlékeiben él, a lélekrajznak tehát itt is ez a multba merengő melábu a jellemző alaphangja. Különösen megkapók azok a részletek, mikor a külső világ, főként a természet képei felidéznek az asszony lelkében a régmúltnak vagy a közeli multnak emlékképeit hangulataikkal együtt. Ezekben különösen föltetszik az író tehetsége, valamint az ormánysági milieu-nek realiztikus rajzában s a parasztlélek megfigyelésében.

Szeretnők, ha ezzel a tehetséggel más tárgyak felé fordulna és mestereinek modorától és világfelfogásától minél előbb meg tudna szabadulni.

Az erotikumnak túlságos hangsúlyozása és az undorítóig fokozott rajza, higyjé el, ma már annyira

nem új, hogy inkább unalmas, mint erkölcsileg felháborító, és általában nem lehet feladata az igazi, egészséges lelkű művésznek. Egészséges lélek! — Valaki azt mondta a multkor egy írói társaságban: „Nekünk ma egészséges lírára van szükségünk!” Azt hiszem, igaza van. A beteges, perverz, csüggedt lélek önvallomásai bármilyen művészi tökéletességűek is, ma nem nekünk valók. Ma letiportságunkban, letörttségünkben, elfásultságunkban, mindenféle lelki nyomorúságunkban lelki fölegyenesedésre, hitre, reményre, megtisztulásra, elszántásra, általában fölfelé szárnyalásra van szükségünk. Mindezeket az egészséges lelki mozgásokat egy dekadens irodalom nem indíthatja meg bennünk, sem temérőjüket nem fokozhatja. Ezért nem csak egészséges lírára, hanem egészséges epikára és drámára is szükségünk volna.

Ahogy Kodolányi az ormánysági kálvinista parasztokat rajzolja, az részleteiben lehet igaz, de a maga egészében túlzottan sötét és vigasztalan kép. Csak állati érzékiséget, alantas gondolkozást, pénzvagyat és rút önzést látunk a falujában Lőrincz Lajos azt mondja: „Mer én fiatalon kerültem belé a háborúba, osztán vénen gyüttem haza... Láttam, hogy hazugság vót mindön: hazaszeretet, isten, lovagiasság, meg fene tudja, még milyen cifraság, akit magukra, kanyarítottak, osztán az alá dugták a lopott malacot!... A nép meg vakút. Döglött.”

Nem kívánjuk íróinktól, hogy hamisan idealizált népszínmű-parasztokat rajzoljanak, írják meg az igazságot, de az egész igazságot, ne csak az egyik felét. Talán a Kodolányi falujában is akad még vallásosság, emberszeretet, becsületesség, tisztaság, nemcsak erkölcsi züllés, vérbaj és egyke. Ha akad, miért nem rajzolja? A novellájának így az a tanulsága, hogy ha ilyen a magyar falu, akkor hiába szavalunk Magyarországot feltámasztásáról.

Kodolányi könyvét letéve, előkeresem a szelid és derűs lelkű Bak-say Sándornak azokat a novelláit, melyek szintén az Ormányság népéről szólnak. Mintha sötét, bűzös és hideg pincéből a napsugaras, virággillatos rétre lépne az ember. Az ő szegény papnéja szerint a szegénység nem büntetés. „Az a sorsom,

ami volt atyáimé. Nyugodalom a lélekben, megelégedés azzal, amit Isten a földi jóból ad. Nem áldás ez?... Gyermekeimet felnevelhettem, nem tudom hogyan, nem tudom miből. Isten segített benne. Mind hív és istenfélő. Szívem nyugodt és vidám.“

Nem hiszem, hogy ma már ne volna ilyen nyugodt és vidám szívek. Miért nem látják meg modern írónk az ilyeneket is?

Szinnyei Ferenc.

Ady-múzeum. Mintegy négy évtizeddel Petőfi halála után indult meg a „Petőfi-Múzeum“. A benne összegyűjtött adatok eredménye lett Ferenczi Zoltán Petőfi-életrajza, melynél teljesebb és részletesebb egy írónkról sem látott még napvilágot. Arany János halála óta több mint négy évtized járt el. Arany-múzeumot senki sem indított s még nincs kielégítő Arany-életrajzunk. Ady halála után alig hat évvel már előttünk az „Ady-múzeum“ első kötete.

Egy Arany-múzeum megindítása ma sem volna késő, sem fölösleges. Viszont az Ady-múzeumot korainak tartjuk. Paradoxnak látszik, de az a való, hogy hiteles adatok összegyűjtéséhez megfelelőbb bizonyos időbeli távolság, mint az egykori közelség optikája. Az idő sok apróságot elfedez ugyan, de fontos dokumentumokat rendszerint megőriz és ki enged ázni magából; másfelől sok oly lakatot is letördel, mely a kortárs tartózkodása, hiúsága, féltékenysége, szemérme, emberi gyöngesége zárja el a birtokában levő adalékokat. Történethez idő kell: történelmi állásfoglaláshoz csaknem elengedhetetlen feltétel az idő múlása.

Van-e Ady feltétlen hívei közt magyar irodalomtörténész már most olyan, ki csodált költőjével szemben az adatgyűjtés tiszta tudományos szempontjaira akar és tud szorítkozni, s ennél fogva alkalmas a gyűjtés irányítására, a sokszor naiv, máskor rosszhiszemű, lelkiismeretlen, feledékeny, legtöbbször elfogult közlők adalékainak kritikai ellenőrzésére?

Az Ady-Múzeum szerkesztői, Dóczy Jenő és Földessy Gyula a kötet elejére tett programjukban szigorú tárgyilagosságot ígérnek, s a „világnézeti és politikai elfogult-

ság“ teljes kizárását. Vállalatukat elsősorban „történeti adatgyűjtési énynek, irodalom- és kortörténeti adattárnak“ szánták; nem állítják, hogy az összehordandó mozaikdarabokból egyszerre végleges és egyedül hiteles arcképe alakul ki Adynak; életrajzi adatok fontosságát nem becsülik túl a műveké felett. Dóczy Jenő Ady-anthológiájával meg is mutatta már, hogy képes esztétikai bírálatra Adyval szemben; Földessy Gyula viszont, bár Adynak legelfogultabb rajongója, Ady-magyarazataival a tudományos interpretálás területére vezette át a vitát.

A koraiságot illető aggodalmunk mégsem alaptalan. Íme: „A szorosan vett adatgyűjtésen kívül nem zárkozunk el nagyobb összefoglaló tanulmányok közlése előtt sem, melyek Adyval olyan didaktikus cézzal foglalkoznak, hogy a XX. század e legnagyobb lírai lángelméjének ismerete minél teljesebbé váljék a közönség körében s kultusza elfoglalja az őt megillető helyet a nemzet köztudatában.“ Hogy csak a XX. század legnagyobbjának mondják, 76 évvel a század letelte előtt, a szerkesztők részéről az még önmérsélet számba megy, hiszen Földessy Gyula egy tanulmányában, ugyane kötetben „a világ alighanem legnagyobb lírikusának“ mondja Adyt, s azt hisszük, Dóczy sem igen adná alább. Azt is hajlandók volnának mérsékletnek minősíteni, hogy Ady ismeretét minél teljesebbé kívánják tenni a közönség körében. Mihelyt azonban nemcsak egy költői tehetőség elismertetését, hanem kultusza megteremtését célozzák a nemzet köztudatában, kilépnek abból a körből, melybe programjuk zömével ígérkeztek, s mely tisztán tudományosnak volna mondható; ellenben visszaesnek oda, ahol az egész Ady-kérdés eleddig megrekedt: a pártálláspontra. Nekik is korai hát még a tiszta tudományos célkitűzés.

Sajnos, nálunk éppen a legnagyobb értékek gyakori sorsa a magát ünneplésekben kiélő „kultusz“, mely eltanulható jelszavaknál s retorikai alkalmaknál ritkán eredményez többet. Rendesen előidézi azonban a csak némiképp eltérő nézetűek ellenszenvét s észrevétlenül a tagadás felé szorítja őket. Kultusz és hovatovább kialakuló ellenzéke közt